

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА, ДОКТОРА МЕДИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА ІВАХНО ОЛЕКСАНДРИ ПЕТРІВНИ НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ САСІНОЇ ОЛЬГИ СЕРГІЇВНИ «ПСИХОГІЄНА НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ», ПОДАНУ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА МЕДИЧНИХ НАУК ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 14.02.01 – ГІЄНА ТА ПРОФЕСІЙНА ПАТОЛОГІЯ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ. порушення функцій зору у дитячому віці є однією з надзвичайних медико-соціальних проблем, які знижують якість життя дитини уже на початковому етапі його реалізації.

За період навчання у школі зорові порушення виявляються у 30% дітей, однією з причин яких є перевантаження зорового аналізатора.

Порушення зору активно втручається у формування нервово-психічного розвитку дитини у зв'язку з обмеженням або повним виключенням зорової функції з сприйняття світогляду.

Новий Закон України «Про освіту» (№2145-VIII) передбачає освіту дітей з особливими освітніми потребами з фізичними або інтелектуальними порушеннями при спеціальних школах (школах-інтернатах), в умовах закладів загальної середньої освіти (інклюзивне навчання спільно зі здоровими дітьми), спеціальні класи компенсуючого типу, що дають можливість поєднувати навчання з корекцією порушення у здоров'ї.

У дітей із зоровими вадами супровідними відхиленнями є аутизм, порушення мовлення, психічні зміни – замкнутість, агресивність, відторгнення від соціуму. Обмеження в асоціативній сфері втручається в становлення моторної функції, нервово-психічний розвиток, соматичне здоров'я в цілому.

Автор дисертаційного дослідження зробив акцент на визначення донозологічних ознак порушень психічного здоров'я у дітей з вадами зору,

первинну профілактику їх розвитку з елімінацією чинників ризику та корекцію передпатологічних станів.

ЗВ'ЯЗОК РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ. Дисертаційна робота Сасіної О. С. виконана в межах науково-дослідних тем кафедри гігієни та екології №1 Харківського національного медичного університету «Розробка та впровадження принципів медицини граничних станів у молоді», № держреєстрації 0115U000992, 2015-2017 рр. виконання; «Психогігієнічні аспекти навчання дітей з патологією сенсорної системи», № держреєстрації 0118U00949, 2017-2019 рр. виконання.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Мета дисертаційної роботи спрямована на наукове обґрунтування психогігієнічних заходів з первинної профілактики психічних розладів старшокласників з патологією органу зору, які одержують загальну середню освіту в спеціальних навчальних закладах, на основі гігієнічної донозологічної психодіагностики та психогігієнічної корекції граничних психічних станів.

Дисертантом визначено шість завдань, які дають можливість досягнення мети та включають установлення чинників ризику щодо формування психічного здоров'я школярів з дефектами зору в умовах навчання у спеціальному закладі освіти та розробки методів оцінки донозологічних станів, психодіагностику та психогігієнічну корекцію порушень.

Об'єкт та предмет дослідження відповідають завданням дисертаційної роботи.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ адекватні завданням: аналітичний, гігієнічні, медико-соціальні, психофізіологічні та психодіагностичні, статистичні.

НАУКОВА НОВИЗНА одержаних результатів полягає у визначенні принципових особливостей організації освітнього процесу в спеціальних навчальних закладах для дітей з вадами зору корекційного спрямування, що поєднують гігієнічні, офтальмологічні та психологічні заходи; встановленні чинників ризику, критеріїв їх оцінки щодо розвитку психічних станів на донозологічному рівні; обґрунтуванні доцільності моніторингу психічного

здоров'я старшокласників з вадами зору за показниками когнітивної функції, основних властивостей нервової системи, психоемоційного статусу. Автором обгрунтовано та розроблено психогігієнічні рекомендації на індивідуальному, груповому та популяційному рівнях. Розроблена авторська програма «Audiotest 2017» для психофізіологічного тестування старшокласників із вадами зору в слуховій модальності.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ одержаних результатів полягає у доповненні наукових даних щодо методичних підходів до профілактики психофізіологічних змін у здоров'ї дітей шкільного віку з дефектами зору.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ одержаних результатів визначено розробкою тестової комп'ютерної програми психодіагностики сили і лабільності нервових процесів у дітей з вадами зору у звуковій модальності, що впроваджено у навчальний процес Вінницького національного медичного університету імені П. І. Пирогова, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, науково-практичну діяльність КЗ «Харківська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат 1-III ступенів №12», КЗ «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс імені В. Г. Короленка», Харківських загальноосвітніх шкіл №№ 76, 79, 81, 92, 93, 115, 130, 137, Харківської гімназії №65, що підтверджено 14 актами впровадження.

ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК ЗДОБУВАЧА. Автором дисертаційної роботи самостійно проаналізовано наукову літературу за темою дослідження; розроблено програму дослідження; виконано гігієнічні, психофізіологічні дослідження; дано оцінку показників здоров'я школярів за обліково-звітною статистичною документацією; проведено статистичну обробку одержаної інформації; обгрунтовано висновки; розроблено оригінальні принципи корекційних програм та тестову комп'ютерну програму «Audiotest 2017», форми впровадження та їх реалізацію.

Матеріали дослідження апробовані на шести науково-практичних конференціях різного рівня.

ПУБЛІКАЦІЇ. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 15 друкованих праць, у тому числі 4 статі представлено у фахових наукових виданнях, затверджених ДАК України та внесених до наукометричної бази, 1 – в іноземному науковому виданні, 7 – тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 – свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, співавторство у 2-х розділах монографії.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ДИСЕРТАЦІЇ. Дисертацію викладено на 173 сторінках друкованого тексту, із них 112 сторінок складає основний текст, проілюстрована 16 таблицями, 5 рисунками, 6 формулами, 3 додатками. Автором використано 243 наукові джерела, з яких 38 латиницею.

Дисертація подана за структурою, згідно з вимогами МОН України за №40 від 12 січня 2017 року: анотація, вступ, огляд літератури, матеріали та методи дослідження, чотири розділи власних досліджень, аналіз та узагальнення досліджень, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел.

ОЦІНКА ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЇ.

ВСТУП. У вступі автор обґрунтовує тему дослідження, визначає мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну і практичну значимість роботи, зв'язок з науковою тематикою, особистий внесок та апробацію одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1 «Огляд літератури» присвячено психологічним аспектам профілактичної медицини з усунення чинників ризику для здоров'я дітей з особливими потребами по зору та корекції нервово-психічних розладів, аналітичному огляду наукових досліджень, пов'язаних з проблемою формування зорової патології у дитячому віці та питанням психогігієнічної оцінки і корекції змін психологічної сфери у дітей з вадами зору.

РОЗДІЛ 2 «Програма, об'єкти та методи дослідження» містить заходи, що спрямовані на обґрунтування методів первинної профілактики психологічних розладів у підлітків з вадами зору за допомогою донозологічної психодіагностики та корекції змін. Дослідження виконані у п'ять етапів, структура та послідовність яких є логічними для вирішення поставлених завдань та досягнення мети.

У дисертаційній роботі взяті для дослідження старшокласники з вадами зору та підвищеним ризиком виникнення психофізіологічних змін у здоров'ї, які навчаються у спеціальних закладах освіти, та учні загальноосвітніх навчальних закладів без порушень зору. Дисертантом передбачено визначення потенційних ризиків для здоров'я учнів у освітньому закладі та їхньому повсякденному житті, змін психоемоційного стану, когнітивних функцій, сили та лабільності нервових процесів у динаміці освітньо-корекційного впливу; вірогідних психічних розладів та критеріїв потенційного ризику їх розвитку; розробку психогігієнічних донозологічних методів діагностики психічних порушень у дітей з вадами зору.

Використані методи досліджень є об'єктивними та адекватними поставленим завданням. Позитивним у дисертаційних дослідженнях є зміна текстового матеріалу опитувальника Р. Кеттела для оцінки емоційно-вольової сфери та комунікативних властивостей школярів у слухову модальність з врахуванням специфіки здоров'я досліджуваного контингенту.

Особистісні характеристики учнів визначали за 14 факторами з наступною їх оцінкою за ступенем емоційної сталості, збудливості та тривожності. На основі аналізу даних та їхніх взаємозв'язків були виокремлені психодіагностичні блоки за емоційно-вольовою сферою і комунікативними властивостями та особливостями міжособистісної взаємодії.

Стан здоров'я дітей визначали за показниками специфічної і неспецифічної захворюваності, їх фізичним розвитком.

Психічне здоров'я школярів оцінювали за «Психодіагностичним опитувальником старшокласника» (Коробчанський В. О. з співавторами, 2005), який включає 29 питань і ґрунтується на оцінці функціонального стану ЦНС за показниками пам'яті, уваги, мислення. За допомогою цього методу можливо визначити астеничні прояви, депресивні розлади, іпохондрію.

Статистична обробка результатів дослідження проведена за ліцензійною програмою Microsoft Office Excel, 2003 та універсальним статистичним пакетом Statistica 6,0.

ТРЕТІЙ РОЗДІЛ «Гігієнічна характеристика умов життєдіяльності старшокласників з вадами зору, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах». Автором дисертаційної роботи виявлені особливі організаційні елементи навчального процесу, які сприяють корекції порушеної зорової функції та акцентовані на слуховому та тактильному методі одержання інформації для підтримки зору у дітей; сталості облаштування приміщень закладу для покращення орієнтації їх у будівлі; оптимізації освітлюваного і акустичного мікроклімату; індивідуальній корекції зору; впровадженні спеціального комплексу режиму дня з чергуванням різних видів діяльності (статичної і рухової), тривалості безперервного зорового навантаження; здоровому психологічному мікроклімату у колективі та здоровому способі життя дітей.

Автором дисертації встановлено важливий недолік у режимі дня для дітей з вадами зору в умовах спеціального освітнього закладу – недостатній рівень рухової активності школярів.

Для полегшення тактильного сприйняття школярами з вадами зору використовуються тифлоприлади, фотоелектричні сигналізатори та інші технічні засоби навчання.

Із усіх дітей, які навчаються у спеціальному закладі, 10-20% школярів знаходяться у ньому цілодобово, 50% - залишаються на 2-3 дні, інші – приїжджають до школи щоденно. Наповнюваність класів враховує рівень порушення зору у дітей: 8 осіб для сліпих, 12 – зі зниженим зором, 6 – із складними вадами розвитку.

Діти з вадами зору одержують у спеціальному закладі повноцінну загальну середню освіту на основі індивідуально орієнтованої педагогічної, психологічної, медичної та спеціальної корекційної допомоги, що досить важливо для їх подальшої соціалізації. У закладі створено корекційно-розвивальні та корекційно-естетичні групи, які допомагають дитині скорегувати позаурочний час – такою роботою охоплено 95% учнів.

У закладі передбачений п'ятиразовий прийом їжі.

Освітній процес враховує корекцію рухового режиму – введені фізкультхвилинки після 15-20 хв. уроку, збільшена тривалість малих та великих перерв – тривалістю до 15 хв. малих та 30 хв. великої після другого або третього уроків.

РОЗДІЛ 4 «Динаміка функціонального стану організму старшокласників, які навчаються в спеціалізованих школах для дітей з вадами зору». Дисертантом вивчено психоемоційний стан, когнітивні функції, функціонування нервової системи у дітей з вадами зору у порівнянні зі здоровими школярами-однолітками.

Психоемоційний стан визначали за тестом «САН» (самопочуття, активність, настрій); когнітивну діяльність – за методикою «Повного відтворення числового ряду»; силу і лабільність нервової системи – за «Audiotest 2017»; силу нервової системи – за «Методикою визначення сили нервової системи за показником сили процесу збудження (метод Л. О. Копитової)». За слухо-моторною реакцією визначали лабільність ЦНС з використанням «Audiotest 2017».

Установлено, що пам'ять гірша у сліпих, що обумовлено її фрагментарністю, схематизмом сприйняття інформації, низьким рівнем узагальнення, нестачею сенсорного досвіду.

Низька лабільність нервових процесів була притаманна сліпим та слабозорим, що є результатом втоми, а сила нервових процесів не залежить від порушення зору у дітей.

РОЗДІЛ 5 «Психогігієнічна характеристика психічного стану старшокласників із вадами зору, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах». Дисертантом визначені донозологічні прояви імовірних психічних розладів: схильність до афектотимії на тлі непослідовності дій, налаштованість на ускладнення та неоптимістичність у сприйнятті дійсності, стан фрустрації з характерними проявами напруження, збудження, неспокою.

Типовою особливістю учнів є їх невротизація, що ускладнює соціалізацію та адаптацію до умов навчання дитини.

Третина старшокласників має сполучені форми донозологічних станів – прояви астенії, депресії, іпохондрії.

Визначені зміни потребують моніторингу психічного стану дітей, цілеспрямованої корекції донозологічних ознак.

РОЗДІЛ 6 «Характеристика стану здоров'я старшокласників, які навчаються в спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору». Проведений дисертантом аналіз показників здоров'я старшокласників із вадами зору дав можливість розподілити їх на групи за рівнем зорових порушень: сліпі (гострота зору 0-0,04) – 34%; слабозорі (гострота зору 0,05-04) – 16% та з функціональними порушеннями – 50%. Найпоширеніша патологія зору серед дітей – мікрофтальм, антрофтальм, астигматизм, катаракта, пігментна дистрофія, косоокість, травми очей, ускладнення загального характеру (цукровий діабет, інфекційні захворювання). Щодо показників фізичного розвитку, то серед сліпих виявлено $24,85 \pm 1,23\%$ школярів з дисгармонійним рівнем за рахунок дефіциту маси тіла. Саме у сліпих старшокласників виявлено достовірно високу поширеність деформацій хребта – $61,12 \pm 3,81\%$ та стоп – $54,14 \pm 3,19\%$, що є результатом гіпокінезії та слабкості м'язового корсету.

У сліпих школярів діагностовано уроджені вади розвитку сітківки, диска зорового нерва, скловидного тіла, судинної оболонки ока, помутніння скловидного тіла ($64,3 \pm 3,71\%$) та деформуючі дорсопатії ($61,12 \pm 3,81\%$), хвороби дихальної системи ($22,41 \pm 4,47$), захворювання органів травлення ($20,0 \pm 4,3\%$), розлади психіки та поведінки ($3,04 \pm 3,47\%$).

У слабозорих перевага надана деформуючим дорсопатіям ($43,27 \pm 3,84\%$), хворобам системи травлення ($17,36 \pm 3,81\%$) та дихання ($16,45 \pm 3,79\%$), розладам психіки та поведінки ($9,24 \pm 3,79\%$).

У підсумковому узагальнюючому розділі автор дав аналіз одержаних результатів дослідження, сформував рекомендації та висновки за основними завданнями дисертаційної роботи.

ПОВНОТА ВИКЛАДУ ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ У НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАННЯХ. Матеріали дисертації викладено в повному обсязі в опублікованих наукових працях. Статистична обробка результатів дослідження адекватна поставленим завданням.

ЗМІСТ АВТОРЕФЕРАТУ повністю відповідає змісту дисертаційної роботи.

При ознайомленні зі змістом дисертації виникли деякі питання, які потребують пояснення.

1. Чому Ви використали метод Сивкова І. Г. (1988) для визначення важкості уроків, а не оціночну шкалу Гозак С. В. (2018)?
2. На якому рівні проводяться медичні огляди дітей з вадами зору?
3. За якою програмою проводиться медичний огляд дітей з вадами зору?
4. Чи цікавилися Ви вихідним рівнем здоров'я дітей перед поступленням у спеціальний освітній заклад для дітей з вадами зору?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота САСІНОЇ ОЛЬГИ СЕРГІЇВНИ «Психогігієна навчання старшокласників в спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною на сучасному науково-методичному рівні. У дисертації вирішено актуальне наукове завдання профілактичної медицини щодо наукового обґрунтування психогігієнічних заходів на донозологічному рівні для учнів старшого шкільного віку з вадами зору в умовах спеціального освітнього закладу.

За своєю актуальністю, методичним рівнем, науковою новизною та практичним значенням одержаних результатів, повнотою викладення матеріалів у опублікованих працях та рівнем впровадження дисертаційна робота Сасіної Ольги Сергіївни повністю відповідає п.11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМ України №567 від 24.07.2013 року (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.01 – гігієна та професійна патологія.

Професор кафедри громадського здоров'я
Національної медичної академії післядипломної освіти
імені П. Л. Шупика МОЗ України
доктор медичних наук, професор

О. П. ІВАХНО

*Відгук оприлюднено
в журналі наукових
до спеціалізованої
Оленой ради 07.06.2019р.
В. секретар*

О. П. Івахно
ЗАСВІДЧЕНО
26.06.19